

PREZENTACE k vystoupení na konferenci:
Krajina a společnost v geografickém názvosloví
8. historickogeografická konference
25. 1. 2012, Praha,

Výzkumné centrum historické geografie
Historical Geography Research Centre
(Historický ústav AV ČR, Praha a
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK)

Jaroslav David
Ostravská univerzita v Ostravě
jaroslav.david@osu.cz
www.jardavid.ic.cz
Praha 25. 01. 2012

Toponymické vytváření prostoru budovatelského města - na příkladu Havířova a Ostravy

**Jaroslav David
Ostravská univerzita v Ostravě
jaroslav.david@osu.cz
www.jardavid.ic.cz
Praha 25. 01. 2012**

Výzkumný projekt

Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI, MK ČR) č. DF11P01OVV022

Místní a pomístní názvy jako kulturní dědictví a zdroj lokální, regionální a národní identity. Příprava metodiky ochrany místních a pomístních jmen,

- projekt schválen pro období 2011–2014

Projekt je zaměřen na výzkum „živé“ toponymie, identity obyvatel, utváření a vnímání prostoru ve dvou typech lokalit:

- „nová“ města: *Havířov, Ostrava-sídliště a připojené obce*
- „tradiční“ venkov: *beskydské obce Morávka, Raškovice, Vyšší Lhoty, Pražmo, Krásná; Velké a Malé Karlovice, Karolinka, Nový Hrozenkov*

Východiska

- interakce: toponyma (zeměpisná jména) < > krajina/prostor
- ideologický vliv na toponymii >>> honorifikační toponyma typu *Stalingrad, Stalinogród, Sztalinváros, Stalin; třída maršála Stalina...*
- vznik tzv. státní/politické krajiny, toponymicky sterilní
- užití honorifikace je určováno korespondencí

ideologická hodnota toponyma < > pojmenovaný objekt

- město a jeho objekty: ulice, instituce, továrny x venkov
 - centrum x periferie
 - obydlené místo x pustina
 - hory a jezera x ostatní anoikonyma (pomístní jména)
- **honorifikace se v české oikonymii (místní jména) neuplatnila >>>**
ALE velmi silně zasáhla urbanonymii (uliční jména; navazuje na tradici pojmenování ulic po osobnostech již od 19. století)!!!

Nejvýznamnější příklady honorifikace z poválečné české toponymie

- *Havlíčkův Brod* (1945–dosud, pův. *Německý Brod*)
 - *Havlíčková Borová* (1949–dosud, pův. *Borová*)
 - *Gottwaldov* (1949–1989, dnes *Zlín*, sloučení obcí)
 - *Švermov* (1949–dosud, sloučením obcí *Motyčín* a *Hnidousy*)
 - *Havířov* (1955–dosud, sloučení obcí *Šenov*, *Šumbark* a *Dolní Bludovice*)
- Většinou ale nový název pro „nový“ (administrativně) objekt!

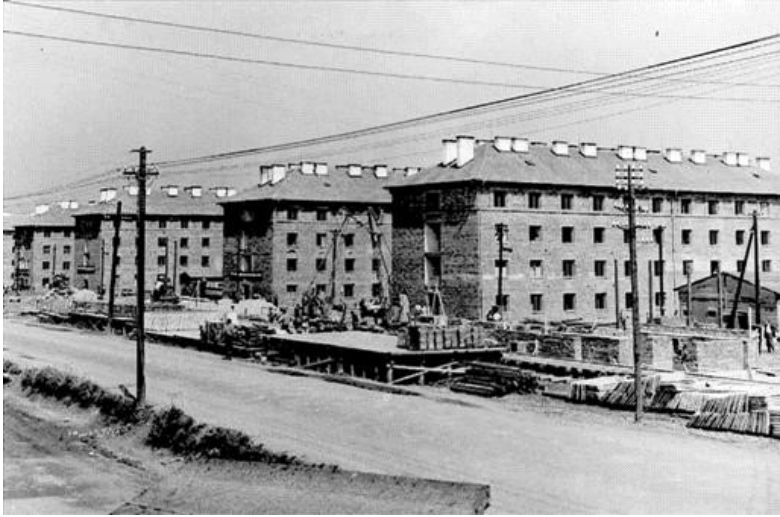
Havířov (okr. Karviná)

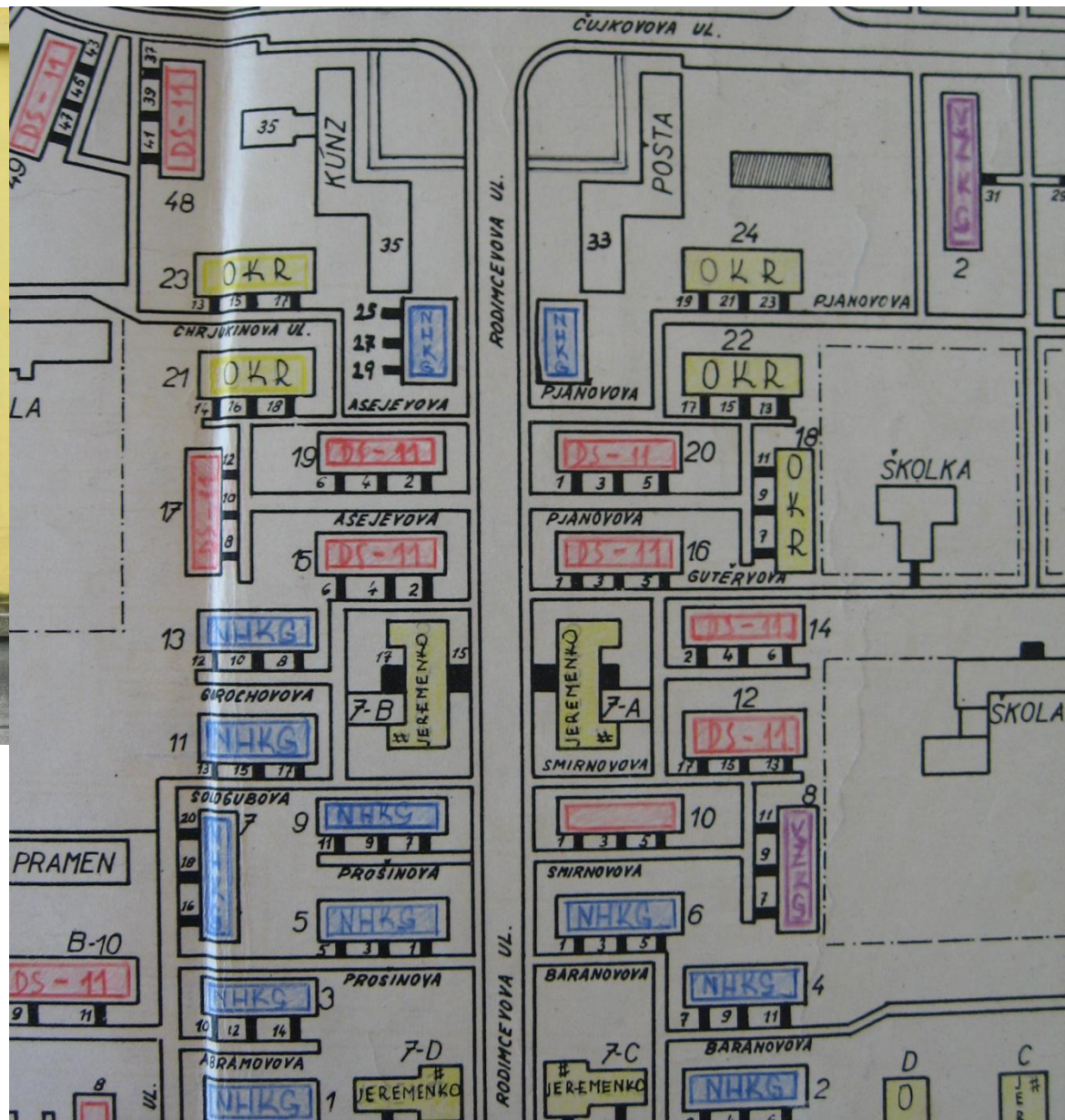
Téma

- nově budovaná města po 2. světové válce (40.–50. léta 20. století)
- sídliště v průmyslových oblastech, např. *Švermov, Ostrov nad Ohří, Ostrava-Poruba, Ostrava-Zábřeh, Havířov; Handlová, Nová Dubnica*
- reprezentace nové společnosti – architektura, toponymie
- toponymie nevzniká přirozeně, ale je dána svrchu
 - nejen oikonymum (místní jméno), ale i urbanonyma (uliční názvy)
 - tematicky uzavřené celky uličních názvů
 - srovnej Praha-Žižkov – konec 19. století, průmyslová města

Tři příklady: Ostrava-Zábřeh, Ostrava-Poruba, Havířov

Havířov (1955)

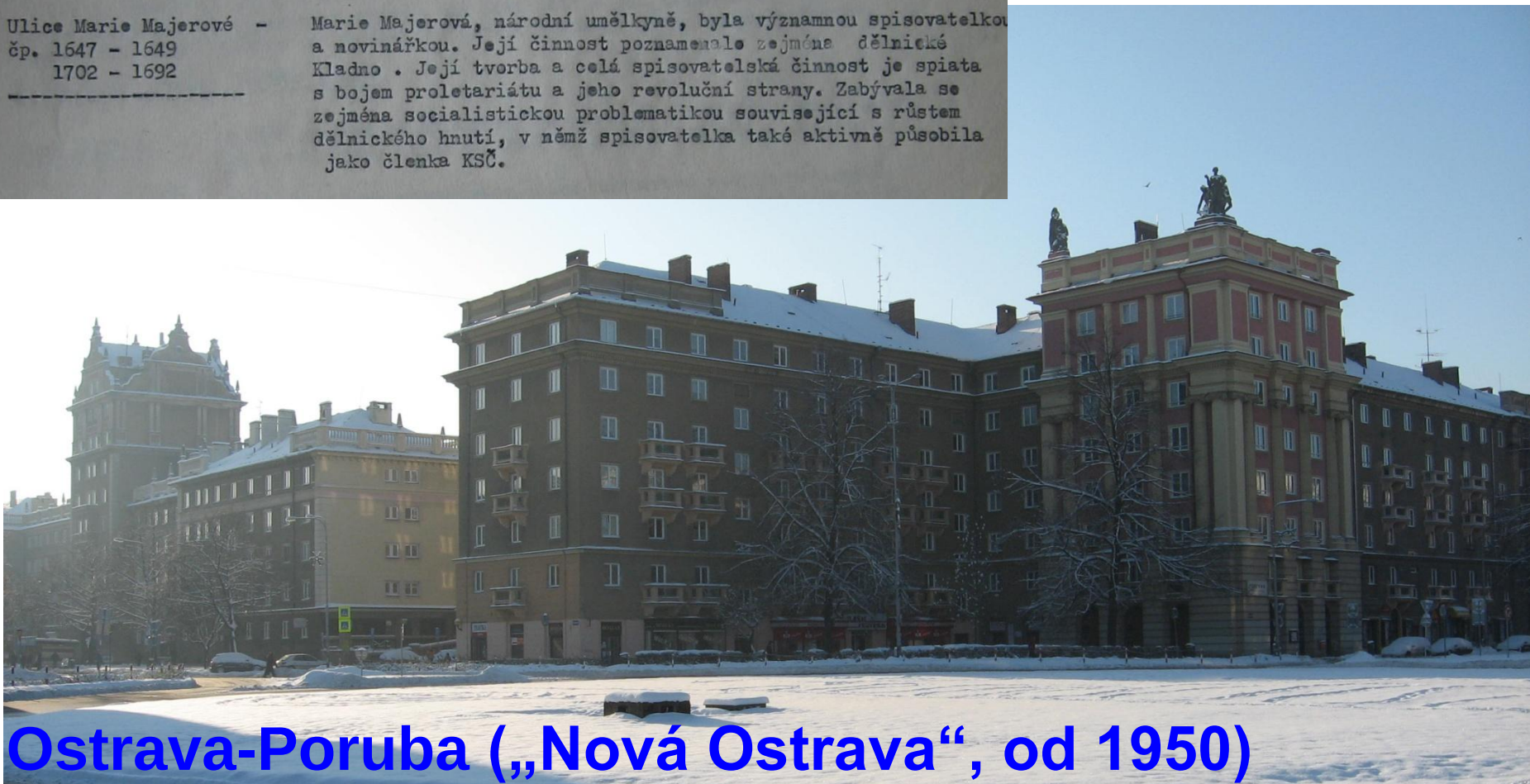

Ostrava-Zábřeh („Stalingrad“, od 1946)

Ulice Aleše Hrdličky - Aleš Hrdlička byl významný antropolog, Američan českého
původu. Narodil se v r. 1869, zemřel v r. 1943. Žil
čp. 1625 - 1636 v USA, se svou vlastní udržoval stálé styky. Zabýval se
1637 - 1638 zejména otázkou původních obyvatel Ameriky, zejména severní.
Svou původní vlast proslavil ve světě svojí činností.
V r. 1930 bylo založeno v Praze Hrdličkovo museum při
antropologickém ústavu Karlovy university.

Ulice Josefa Skupy - Josef Skupa, národní umělec, se narodil v Plzni. Byl
čp. 1639-1642, 1709-1715 významným kulturním pracovníkem uznávaným u nás i za hra-
1703 - 1708 nicemi. Je literárním i výtvarným autorem známých loutek
Spejbla a Hurvínka a zakladatelem diva Ela Spejbla a Hurvínka
v Praze.

Ulice Marie Majerové - Marie Majerová, národní umělkyně, byla významnou spisovatelkou
čp. 1647 - 1649 a novinářkou. Její činnost poznamenala zejména dělnické
1702 - 1692 Kladno. Její tvorba a celá spisovatelská činnost je spjata
s bojem proletariátu a jeho revoluční strany. Zabývala se
zejména socialistickou problematikou související s růstem
dělnického hnutí, v němž spisovatelka také aktivně působila
jako členka KSČ.

Ostrava-Poruba („Nová Ostrava“, od 1950)

HAVÍŘOV – socialistické město

- oikonymum (místní jméno)
- urbanonymie

Materiál uložen
ZA Opava
SOkA Karviná
NA Praha

Soutěž na název nového socialistického města

Soutěž vypsána v únoru 1955:

- nový název „má být český, snadno přeložitelný, vyjadřující průmyslový charakter prostředí i budovatelské úsilí ostravského lidu, má sestávat pokud možno z jednoho slova“

- do konce února přišlo více jak 2350 návrhů:

- KNV Ostrava vybral 3: Šachtín, Havířov, Cingrov, ALE nejvíce občanů se vyslovilo pro Bezručov

- rada KNV vybrala název Šachtín, ALE rozhodnutím ministerstva vnitra byl jako definitivní název zvolen Havířov, nové jméno vstoupilo v platnost 4. 12. 1955

„Svou účastí na této soutěži projevili občané našeho kraje vřelé pochopení a živý zájem o vznikající nové hornické město. Spoluúčastí na tvorbě názvu nového města manifestovali naši pracující též svou vůli podílet se na výkonu vlády lidu a pomáhat jí tak, jak to stanoví zákony o národních výborech.“

ze závěrečné zprávy o průběhu soutěže

Materiál

Celkem 2350 návrhů (90 % z Ostravy a Orlové):

- často doplněny i dopisy a komentáři

272
Jedním z nejlepších návrhů měřící se novému městu vytvořenému
z hornických sídlišť Šenov Šumbark a Dolní Bludovice patří:

- 1) SKOP. (Socialistický Koor Ostravských Budovatelů)
- 2) SOB. (Socialistické Sídlo Ostravských Budovatelů)
- 3) PLOD. (Průmyslový Lódz Ostravských dolů)
- 4) ČEP. (Česko Ostravským Průmyslovým Průmyslníkům)
- 5) PROUD. (Průmyslové Ostravské Utvářecí Domov.)

J. G. nar. 9. 5. 1907.
Mistek

Ul. Maxima Gorkého č. 104 a.

KNV odbor pro vnitřní věci

557
Ostrava.

Věc: „Soutěž: Šenov-Šumbark-Bludovice“.

Vášení soudruzi.

K Vaší soutěži navrhuji v Nové Svobodě, vzhledem
jsem se Vám přispěti s návrhem o nejvhodnější název
nového města Šenov-Šumbark-Bludovice takto:
za 1. Rekord. Za 2. Chrě. Za 3. Drapiv.

Rekord, je krásný univerzální název, který nečeka pře-
kládání. Rovněž město bylo v rekordním čase postaveno
a plány vřídlov v rekordním čase schváleny.

Chrě, povstává se složka této věty: „hl hlavinu rep. českoslov.“

Drapiv, ~ „ ~ ~ : „Dělo republiky a pra-
viny inteligence“.

Kromě toho navrhuji dle těchto názvů, bez komentáře
a jsou rovněž velmi krásné a mezinárodního významu.
Jsem to: Korvka, Sokrok, Rapid. } Rapid je značka
ocelí.

Doufám, že tento příspěvek postará a směřování se
s posláním „Mim sedar“.

V Opavě dne 25. 2. 1955.

L. K. nar. 14. 10. 1920 bytem Opava Třída Spojenců 22.

1
Titl. KNV -ref.pro vnitř.záležitosti,

169
O s t r a v a .

Účast na soutěži o nový název sídliště u Bludovic.

- 1./ Jeremenkovo na oslavu slavného osvoboditele Ostravska, příležitost lo.výročí 1954 - 1955.
- 2./ Stachanovo..... totéž,současně vyjadřující pracovní úsilí horníků ostravského kraje.
- 1 3./ Havířov poněvadž je převážně osídleno rodinami havířů a jiných zaměstnanců našich dolů.
- 4./ Budovatelské vyjadřující úsilí o rychlé vybudování nového,krásného bydlení všem.
- 5./ Vítězov..... vyjadřující opravdové vítězství nad starými, nemožnými způsoby bydlení v dobách minulých.

Heslo : K.Ž. Ostrava Vítkovice,Chodská 65.

1
Přála bych si, aby nové sídliště v Senově -
Lumbarku, neslo jméno ministra Dolans-
kého " ~~Dolany.~~"

233

H. A. 11.10.1912.

Senor 975. Bl. 18.

251

1 Mam návrh poj-
menovat Šumbark
sídlisko na jméno
Lukov. General Lukov
je největší bojovník
v SSSR a vybojoval
nejtěžší fronty u Pa-
rohradu a Leningradu.
Byl prvním radcem
Stalinovým a dosud
je a radí SSSR.

287

Dne 18. února
1958

Je mi 74 letá babička a ráda čtu noviny,
přečte si je i soutěž, jak se má jmenovat město,
které vystavili v tak bratřím čase úderníci a
brigádníci. Tak proč by se nemohlo to město
jmenovat

Úderník, anebo Brigádník

Všichni to museli stavět úderníci, ře to tak honem
vystavili a ji na brigády tomu volali a tak
uštějte jim radost a pojmenujte to tak,
aby tomu v tom jménu stálo kus jejich práce.

H. M. Město 5. 4. 1958.
O. - Radomír, Kubešova 65.

Havířov

Celkem 2350 návrhů (90 % z Ostravy a Orlové):

- často doplněny i dopisy a komentáři

- např. účastník soutěže navrhl také cizojazyčné názvy Šacht'orgrad, Šacht'ornoje, Šachty; Górników; Bergmannstadt, nebo Uhelná a ekvivalenty Ugoľnaja, Kohlstadt, Charbonville/Charbonière, Coaltown.

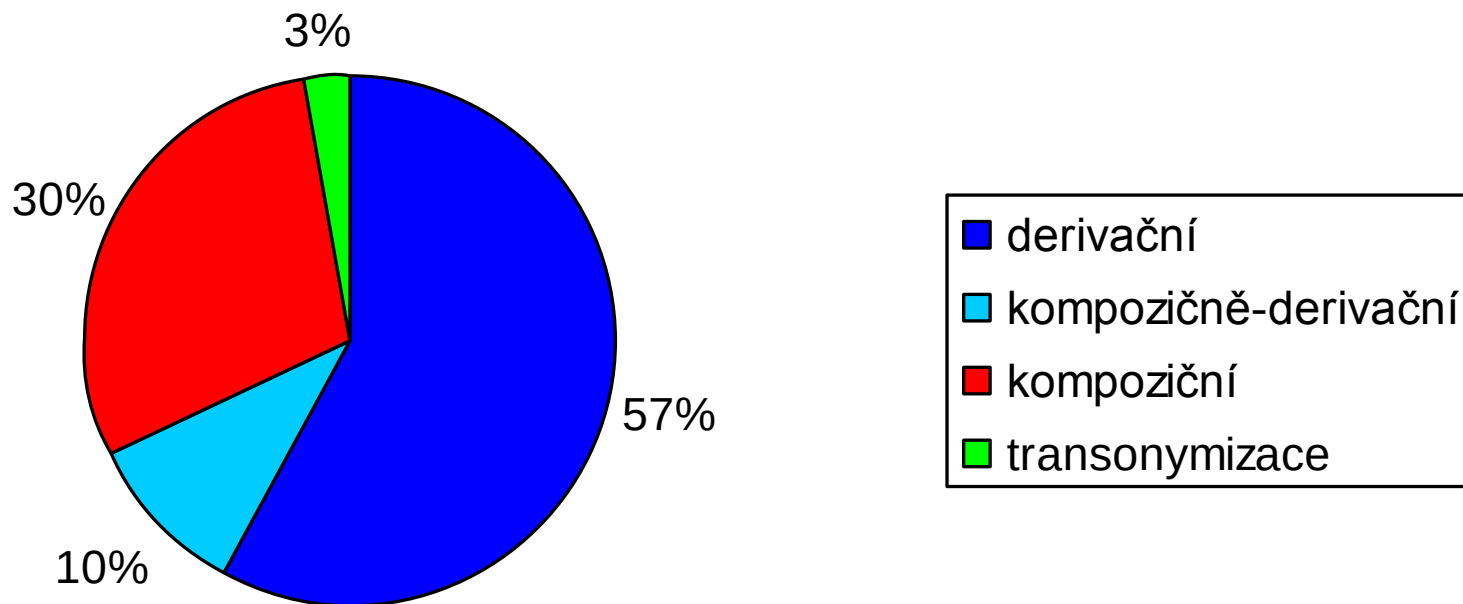
Jiný autor navrhl nejen název Vraclav se zdůvodněním: „Je to název krátký a výstižný, původní a pěkně znějící. Je snadno přeložitelný, aniž by se změnilo nějak nápadně toto slovo, neboť polsky by znělo Wraclaw.“, ale také názvy místních částí Horníkov, Dolová, Hornice, Dolany, Cingrovice nebo Klimentov; a ulic Zápotockého, Klimentova, Cingrova, Bierutova, Uhelná, Velkodůlní, Hutnická, Hornická apod.

Návrhy

Havířov – Nejčastější návrhy toponym (<i>Šachtín, Havířov, Cingrov</i>)			
Návrh	Počet výskytů	Návrh	Počet výskytů
Horníkov/Hornikov	87	Horníkovice/Horníkovice, Pokrokov, Uhelná	9
Bezručov	86		
Havířov/Haviřov	38	Krásov/Krasov, Mírovce/Mírovce, Baník, Uhlokopy,Uhlín,Ocelov, Baník	8
Baníkov	24		
Uhlíkov, Fučíkov	21	Beskyd/Bezkyd/Baskyd, Budomír, Budovatel, Kahanov, Mír, Uhlodar, Průkopník	7
Mírov	19		
Uhlířov	18	Úsvit, Nový Život, Hornické Město, Stalinov, Úderník, Uhlohrad	6
Horník	16		
Stachanov	15	Havířovice/Haviřovice, Budovany, Brigádov/Brigadov/Brigádov, Čestmírov, Pokrok, Rozkvět,Uhlínov	5
Průmyslov, Bezručovo	11		
Uhломír, Uhlovice	10		

Typy názvotvorby

Havířov - Jednočlenné návrhy - Typy tvoření toponym

Typy derivace

Domácí formanty (přípony)

Brigádov, Šťastnov, Stalinov, Vítězov

Jeřábovice, Jamnice, Pokrokovice, Dolnice

Slunín, Vděčín, Lidotín, Uhličín

Domácí přípony a způsoby tvoření netypické např. pro sledovanou oblast

Slezany, Dolovany, Pokrokovany, Průmyslany

Mirava, Slezava, Hvězdava

Kovkopy, Černokopy, Uhlonosy, Uhloruby

Internacionalizační tendence – „nedomácí“ přípony a způsoby tvoření

Kovohrad, Hvězdohrad, Havířohrad, Technohrad

Stalinsk, Proletarsk, Leninsk, Budovatelsk

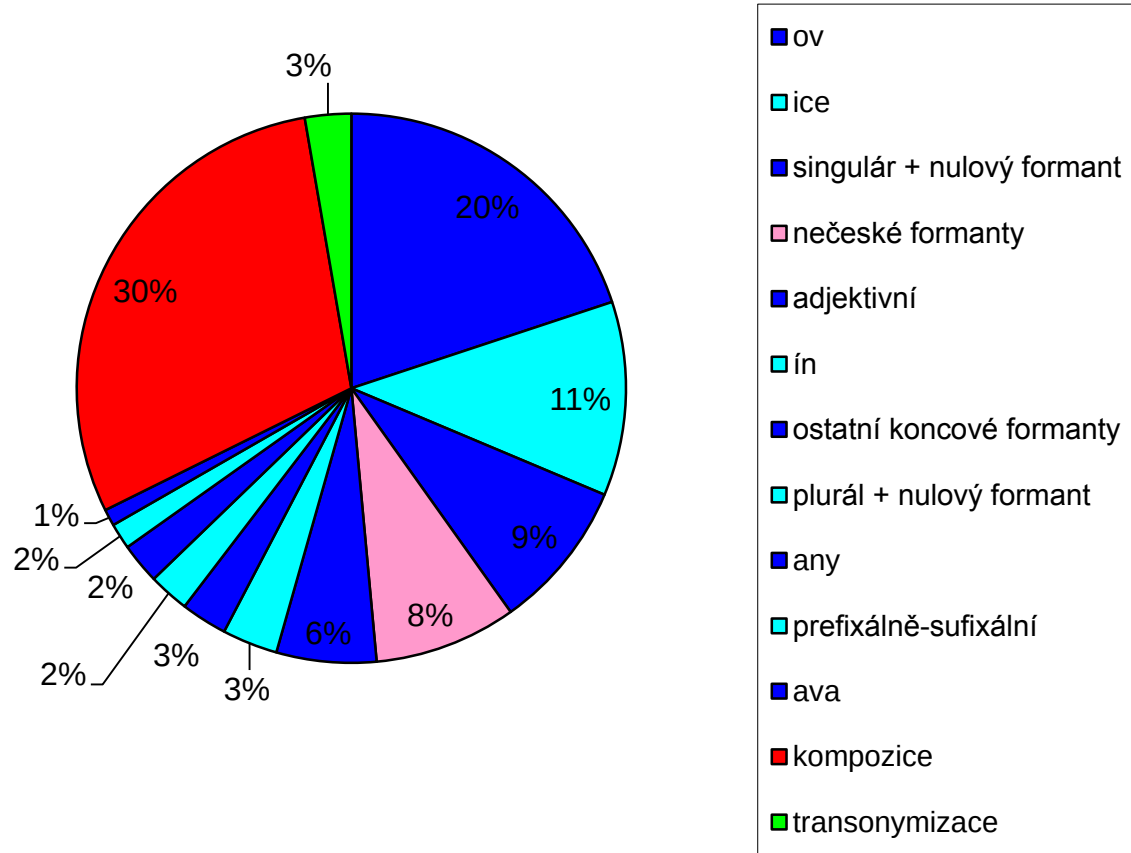
Fučíkovo, Bezručovo, Urxovo, Průkopníkov

*Melsgottwaldov, Pudět*os, Šešublu, Proud (zkratková jména)

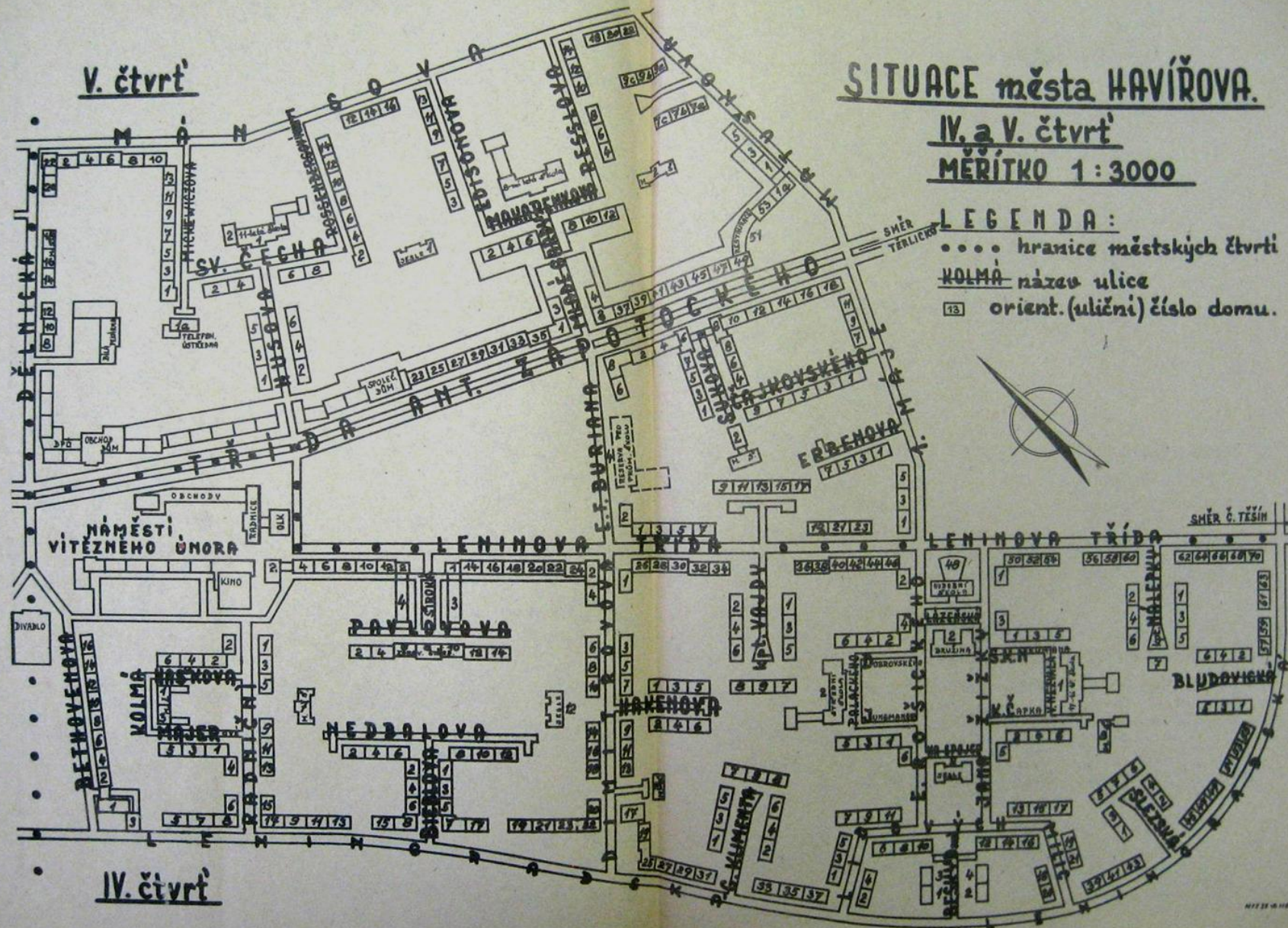
Stalin, Bezruč, Zápotocký, Fučík

Domáci X „Nedomáci“ způsob tvoření

Havířov – Podíl derivačních typů ve všech typech tvoření toponym

13 orient. (uliční) číslo domu.

Urbanonymie Havířova

Havířov zamýšlen jako vzorové socialistické město – tomu odpovídá i urbanonymie.

CENTRUM (na „zelené louce“) – podíl honorifikačních urbanonym 80–100 %

např. 2. pětiletky, Astronautů, Korčaginova, Leninova, Osvoboditelů, Rossenbergových, třída Antonína Zápotockého, Zdeňka Nejedlého

+ deantroponymické (ze jmen osob) názvy dle osobností kultury 19. století

např. Svatopluka Čecha, Resslera

OKRAJOVÉ ČTVRTI (původní vesnice Bludovice, Životice, Dolní Suchá) – podíl honorifikačních urbanonym 5–20 %

bud' orientační a charakterizační názvy, popř. anoikonyma, např. Datyňská, Luční, Na Gruní, Na osinách, U lípek, U Kasperčoka, Zákostelí, Zelená

nebo nedeantroponymická honorifikační jména např. Budovatelů, Odboje, Padlých hrdinů, Pionýrů, Slovenského národního povstání

Závěry

Místní jméno (název obce)

- soutěž na název (lid spolutvůrcem místa)
- systémovost X parasystémovost
 - derivace -ov X kompozice, internacionalizace (-grad, -sk, -stroj), transonymizace, např. *Stalin*, *Fučík*, *Ostrava*

Urbanonymie (uliční názvy)

- 100% podíl honorifikačních urbanonym
 - srovnej též Nowa Huta, Stalinstadt – Eisenhüttenstadt)
 - srovnej města ze 70. a 80. let, viz též Johanna Sängner: *Heldenkult und Heimatliebe. Straßen- und Ehrennamen im offiziellen Gedächtnis der DDR* (Berlin 2006)
- **Veřejný prostor zcela využít pro sebe prezentaci ideologie (kompaktní celek: místní jméno + uliční názvy).**
- **Po roce 1989 jen minimální přejmenování – je to nový prostor, pro současníky motivačně „zastřený“.**

Děkuji za pozornost.